

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ РОДЮЧОСТІ ЗЕМЕЛЬ

Протягом всього періоду свого існування люди намагалися зберегти найбільше багатство, яке дала їм природа, – землі, як основу їх життєдіяльності, що забезпечує існування всього живого. Від стану їх родючості залежить економічна стабільність країни. Для підвищення родючості земель усі економічно розвинені країни світу (США, Англія, Німеччина, Франція, Нідерланди та ін.) стабільно застосовують значні обсяги мінеральних та органічних добрив, ведуть боротьбу зі шкідниками і хворобами сільськогосподарських культур, запобігають ерозії ґрунтів та ін. Розробляються державні програми, спрямовані на подолання деградації земель. При цьому на державному рівні зазвичай відшкодовується значна частина витрат від загальної вартості ґрунтозахисних заходів [1, с. 33-35].

Важливо зазначити, що ведучи мову про підвищення родючості, треба наголошувати на покращенні родючості саме ґрунтів, а не земель взагалі. Це пов'язано з тим, що ґрунт наділено специфічними ознаками та якостями, головною з яких виступає родючість [2, с. 365]. Уперше правове розмежування понять „земля” і „ґрунт” було наведено в Законі України „Про охорону земель” від 19 червня 2003 р., № 962-IV в якому термін „земля” вживається в значенні поверхні суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані й функціонують разом з нею [4]. А під поняттям „ґрунт” розуміється природно-історичне органічно-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори й виступає осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя й розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості [4, ст. 349].

Родючість ґрунтів підвищують головним чином на землях, які становлять не тільки територіальний базис, а й основу для виробництва іншої продукції саме на землях сільськогосподарського призначення й землях лісового фонду.

В умовах реформування земельного законодавства України відбулася зміна форми права власності на земельні ресурси, а це, у свою чергу, призвело до необхідності перегляду механізмів регулювання, пов'язаних з використанням природних ресурсів, у тому числі й земельних.

Аналіз законодавства, що регламентує сучасні земельні відносини, дозволяє дійти висновку, що головними цілями реформи були зміна організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств, введення приватної власності на землю й формування земельного ринку. При цьому питання охорони землі, її раціонального використання, відновлення земельних ресурсів і підвищення родючості земель не отримали належного вирішення.

На сьогодні правовий інститут охорони навколишнього природного середовища, а в його межах і питання правового забезпечення підвищення родючості земель становлять величезну проблему, яка є невідкладною. Деякі її аспекти досліджувалися ще за радянських часів такими вченими, як О.В. Даниленко, М.І. Краснов, та ін. У вітчизняній земельно-правовій літературі деяким питанням цієї проблеми були присвячені наукові роботи В.І. Андрейцева, Н.І. Титової, Ю.С. Шемшученка, В.Л. Мунтяна, Б.Г. Розовського та ін. Але, незважаючи на досить детальне вивчення питань раціонального використання землі, запобігання її деградації й відновлення земельних ресурсів, ґрунтового аналізу проблема правового забезпечення підвищення родючості земель не отримала.

Між тим підвищення антропогенного впливу як на навколишнє природне середовище в цілому, так і на землю, зокрема, виводить на перший план проблему раціонального використання цього важливого природного ресурсу. Адже земля відіграє особливу економічну роль у суспільних відносинах. Вона виступає в якості елемента природи, а також засобу виробництва в сільському й лісовому господарстві або ж територіального базису будь-якої іншої діяльності [6, с. 215-216].

Слід підкреслити, що чинне законодавство України містить комплекс приписів стосовно економічного стимулювання впровадження заходів щодо охорони земель і підвищення родючості ґрунтів. Так, фізичним і юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи щодо захисту ґрунтів від ерозії, підвищення їх родючості, згідно зі ст. 27 Закону України „Про охорону земель” надаються податкові і кредитні пільги. Такі землевласники й землекористувачі звільнюються від плати за землю, за земельні ділянки, на яких виконуються меліораційні, рекультиваційні, консерваційні та інші роботи на період тимчасової консервації. Сільськогосподарським товаровиробникам компенсується недоодержана частка доходу внаслідок консервації деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель. Важливим є те, що компенсація витрат, понесених землевласниками й землекористувачами з метою покращення екологічного стану земель і підвищення родючості ґрунтів, провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України й місцевих бюджетів відповідно до загальнодержавних і регіональних програм охорони земель.

Зазначене положення щодо компенсації витрат має суттєве значення для господарюючих на земельних ділянках. Справа в тому, що на даному етапі використання землі як засобу виробництва продукції в сільському господарстві прибутку землевласника чи землекористувача з використовуваної ним земельної ділянки вистачає лише на формальне відновлення родючості ґрунтів. У даному випадку йдеться тільки про штучне підтримання продуктивності ґрунтів на сприятливому рівні для росту та розвитку рослин [3, с. 74-77]. Сьогодні важко собі уявити, щоб землекористувачі й землевласники належним чином дбали про підвищення родючості землі. У першу чергу перед ними стоїть завдання якнайшвидше повернути видатки на закупівлю засобів виробництва для праці на землі. До того ж проблема полягає ще й у тому, що в країні постійно зростають ціни на мінеральні й органічні добрива, мінерально-технічні ресурси, необхідні для виробництва сільськогосподарської продукції.

У зв'язку з наведеним вважаємо за доцільне в системі економічного стимулювання передбачити і вжити заходи стосовно забезпечення виробників сільськогосподарської продукції матеріально-технічними ресурсами [5, с. 38].

Поряд із застосуванням заходів економічного стимулювання земельне законодавство України містить норми стосовно юридичної відповідальності в галузі охорони земель. Так, ст. 56 зазначеного Закону передбачає настання дисциплінарної,

цивільно-правової, адміністративної або кримінальної відповідальності, відшкодування шкоди, заподіяної земельним ресурсам за порушення законодавства України про охорону земель.

Закріплення на законодавчому рівні викладених вище положень про економічне стимулювання та юридичну відповідальність дозволяє дійти висновку, що інститут правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів в Україні має належний правовий базис і певні законодавчі гарантії. Це створює необхідне підґрунтя для досягнення позитивних результатів у вирішенні розглянутої проблеми.

Список літератури: 1. Демиденко О. Необхідність законодавчого забезпечення захисту ґрунтів при проведенні земельної реформи // Економіка, фінанси, право. – 1999. – № 8. – 178 с. 2. Земельний кодекс України: Наук.-практ. коментар / За ред. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги. – Х.: ТОВ Одиссей, 2006. – 512 с. 3. Орлов М. Проблеми визначення і реалізації правових форм у сфері охорони навколишнього природного середовища // Право та екологія. – 2002. – № 6. – 180 с. 4. Про охорону земель: Закон України від 19. 06. 2003 р., № 962-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349. 5. Тутова Н.І. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України: Навч. посіб. – Л.: Нове видання, 2005. – 320 с. 6. Шульга М. В. Нові підходи до розуміння права власності на землю // Юрид. вісн. України. – 1999. – С. 215, 216.

Надійшла до редакції 07.03.2008 р.